

REKVIEM ZA SAMOSTANSKO KNJIŽNICO ... ALI ALELUJA?

Miran Špelič

Oddano: 16. 12. 2011 – Sprejeto: 30. 12. 2011

Strokovni članek

UDK 026:27-523.6

Izveček

Namen: Prispevek na kratko povzema pomen knjig za menišstvo, posebej še svetih knjig, ki so se jih mnogi menihi naučili skoraj v celoti na pamet. Knjige so bile osnova za gradnjo in pomoč k rasti v duhovnosti posameznika in kot take velikokrat tudi del redovnih Vodil samostanskih (torej meniških) skupnosti. Menihom v samostanu so omogočale delo (*labora*), namenjene so bile za cerkev in bogoslužje (*ora*), predvsem pa so bile namenjene študiju v samoti celice ali knjižnici. In v samostanih srednjeveške in novoveške Evrope ni smelo manjkati bogato založene knjižnice. Študiju so bile namenjene tudi knjige iz Ljubljanske frančiškanske knjižnice, ki je bila v času Žiga Škerpina (18. stoletje) ena večjih v Ljubljani.

Metodologija/pristop: Prispevek predvsem povezuje teoretična izhodišča s podajanjem praktičnih znanj in izkušenj. Pomembno so vključena tudi redovna Vodila.

Rezultati: Fond Ljubljanske frančiškanske knjižnice še vedno narašča, odprto pa ostaja vprašanje njene prihodnosti, saj se obiski bralcev vedno bolj redčijo. Kot tisk ni uničil rokopisne dediščine, tako tudi digitalizacija ne bo klasičnih oblik knjige in knjižnic, vendar pa bo potrebno spremeniti pogled nanje, če hočemo ohraniti knjižnico pri življenju. Obstaja nekaj možnosti rešitve, predvsem v novih oblikah knjižnic, kot je na primer sprememba namena v muzejsko knjižnico ali raziskovalni laboratorij.

Omejitve raziskave: Ker gre za krajši oris problematike, je pričujoči prispevek le uvod v morebitno natančnejšo in bolj poglobljeno študijo mesta in vloge samostanske knjižnice v današnjem času. Potrebne bi bile sinhrono in diahrono študije posameznih knjižnic različnih redov na Slovenskem in analitična primerjava rezultatov, da bi dobili zanesljivejše zaključke.

Izvirnost/uporabnost raziskave: Avtor opozarja na pomembno kulturno problematiko, ki ji je v bibliotekarskih in drugih znanstvenih krogih namenjeno premalo pozornosti.

Ključne besede: svete knjige, samostanske knjižnice, frančiškani, digitalizacija, Slovenija

Abstract

Purpose: The contribution briefly summarizes the importance of books for monasticism, especially the sacred books, which monks learned very often almost entirely by heart. Books had an important role for the support of individual spiritual growth and as such were often also a part of the orders' Rules. In monasteries books enabled work to monks (*labora*); they were intended for the church and worship (*ora*); but most of all they were intended for study in the solitude of the cell or in the library. And the monasteries of medieval and early modern Europe could not miss the richly stocked libraries. In the Franciscan friary in Ljubljana books were also used for studies. Their library was one of the largest at the time of Sigismund Škerpin (18th century) in Ljubljana.

Methodology/approach: The contribution summarizes particular theoretical frameworks, linking them to practical knowledge and experience. The monastic Rules are also included.

Results: Today the stock of the Ljubljana Franciscan monastery library is still rising, but the question of its future remains open as the number of its readers and visitors declines. Of course, as manuscript heritage was not destroyed by the print revolution, so the digitization will not end the traditional forms of books and libraries, but in the future it will be necessary to change the overall perspective if we want to keep the library alive. There are some possibilities transforming the nowadays monastic libraries into new forms with the change of the purpose of the libraries into museums or research laboratories.

Research limitations: Since this is only a short outline of the issues monastic libraries have, the present contribution can be seen as an introduction to a possible more in-depth study, which would enlighten their current state. Synchronic and diachronic studies of individual libraries of various orders in Slovenia are required with analytical comparison of obtained results in order to get reliable conclusions.

Originality/practical implications: The author draws attention to an important cultural issue, which is partly ignored by librarians and other scientific communities.

Keywords: sacred books, monastic library, the Franciscans, digitization, Slovenia

1 Sprehod skozi stoletja

Ko je koptski vaščan z rimsko zvenečim imenom Antonij (+356) odšel v samoto puščave, ni vzel s seboj nobene knjige v malhi. Kaj pa bi sploh z njo, saj ni znal brati. In tudi kasneje, ko se je pokazala potreba, da svoje misli izroči papirusu, se je oče meništva zlahka znašel tako, da je tisto, kar je bilo potrebno zapisati, narekoval. Vedno pa je s seboj nosil knjigo spomina. Sveto pismo je rad poslušal, ko je bil še doma in se ga je iz poslušanja, tako vsaj pravi njegov življenjepisec Atanzij, naučil skoraj v celoti na pamet (Antonovo življenje,

3). Kako tudi ne, saj je bila njegova velika življenjska odločitev, ki je pretresla pol sveta in potegnila za seboj na deset tisoče mladeničev, prav sad poslušanja Svetega pisma. Ko je namreč slišal Jezusove besede bogatemu mladeniču iz Matejevega evangelija (19,21), se je odločil za samorazlastninjenje in radikalno uboštvo. Knjiga pa je bila v tistih časih privilegij bogatih in izobraženih.

Njegov sodobnik in sooče menišva Pahomij (+348) pa je zastavil stvari drugače. Tudi on je odšel v puščavo, vendar ne sam. Ob sebi je imel stotine posnemovalcev, ki jih je organiziral v samostane. Njihovo življenje je uravnavalo *Vodilo*, ki ga je bilo treba poznati in tu je branje zelo uporabno. Poleg tega molitev ni bila prepuščena samotni intuiciji, ampak je morala biti strukturirana; tu pa se spet pojavi potreba po knjigi, saj bi v dolgih urah skupnih molitev omagali, če bi samo in zgolj ponavljali nekaj obrazcev. Je torej kaj nenavadnega, če v *Vodilu* Pahomij predpiše, da se morajo mladi menihi takoj po vstopu v samostan naučiti brati, če še ne znajo; potem pa se morajo kljub temu naučiti na pamet vsaj Novo zavezo in Psalme (*Vodilo* 140). S tem je zadel kar nekaj muh na en mah. Mlade menihe je umsko zaposlil in tako omejil njihovo nekoristno sanjarjenje, z učenjem na pamet pa je dosegel, da so lahko molili tudi tedaj, ko ni bilo blizu knjige, in tudi kasneje, ko jim je vid začel pešati.

Pa tudi antonovsko samotarstvo ni dolgo moglo obstati neprepustno za intelektualni naboj. O tem nam pričajo apoftegme očetov, znameniti izreki svetih puščavnikov, ki so imeli močno vzgojno funkcijo. V egiptovsko puščavo so namreč prihajali tudi razumniki, kot je bil Evagrij Pontski (+399), ki očitno ni bil brez knjig v svoji celici, a je slednjič prodal še zadnjo, evangelij, in izkupiček razdelil revežem (Guy VI,6; N 392; VS V,6,5; AP Evagr.). Aba Serapion (+360), dedič enega od Antonovih dveh plaščkov, je ostro kritiziral mladega meniha, ki je samo zbiral knjige, jih imel polno okensko polico, očitno pa ni živel po njihovih naukih. Rekel mu je, da je s tem okradel sirote in vdove (Guy VI,2, AP Ser. 2, VS V,6,12).

Kasneje je naš rojak Hieronim (+419) pripeljal s sabo v halkidsko puščavo za Antiohijo cel voz prekopiranih knjig, in to ne zgolj svetih. Ne vemo, ali jih je tam tudi pustil po onih sanjah, ko ga je Kristus ob poslednji sodbi razglasil za ciceronijanca in ne kristjana, kot se je sam predstavljal; potem pa se je v strahu pred kaznijo zaobljubil, da ne bo več prebral nič posvetnega (Pismo 22,30). Gotovo pa mu je tista puščava dobro koristila za učenje hebrejščine – tam je namreč srečal spreobrnjenega Juda, s katerim sta brala knjigo postave in pre-rokov. In to znanje mu je še kako prišlo prav v betlehemske samostanu, v drugi fazi njegovega menišva, ko je prevajal Sveto pismo iz izvirnih jezikov v latinščino. Oče znamenite Vulgate je tedaj pogosto uporabljal bogato knjižnico v Cezareji, ki se je rodila ob Origenovi (+253) šoli dobro stoletje in pol pred njim (Mandac, 1995; Cain in Lössl, 2009).

Tudi Hieronimov dopisovalec Avguštin (+430), ki je kot škof nabral okrog svoje mize zbor klerikov v nekakšen kleriški samostan sredi mesta, je svoje sobrate spodbujal k branju, saj se je lahko pohvalil, da je njihova hiša v severnoafriškem pristanišču Hiponu edina založena s knjigami (Brown, 2001, str. 183).

In ko je moderna Evropa v srednjem veku polagala svoje temelje, je bil eden vogelnih kamnov prav benediktinski samostan, kjer ni smelo manjkati bogato založene knjižnice. Čeprav Benedikt (+547) v svojem *Vodilu* nikoli ne omenja knjige, pisanje pa samo enkrat, in sicer ko gre za prošnjo za vstop v red, ki jo mora nepismeni potrditi vsaj z nekim lastnoročnim znakom (Vodilo 58), pa je bilo *labora* iz njegovega neuradnega gesla kasneje razumljeno tudi kot prepisovanje knjig. To je nekako prevzel od sodobnika Kasiodorja (+585), ki je svoj samostan Vivarij skušal v celoti posvetiti intelektualnemu delu, a je morda ravno zaradi neuravnoteženosti z ročnim delom njegov načrt zamrl in je njegovo načelo v bistvu preživelo v Benediktovi dediščini, ki jo je tako oplemenitil z intelektualno sestavino (O'Donnell, 1979).

Tako je v zgodnjem srednjem veku nastal klasični evropski srednjeveški samostan, mala oaza, ki je zagotovila preživetje krščanski in poganski antiki ravno prek ustanove knjižnice. V njej se je zbral zaklad starega veka, ki se ga je vestno ohranjalo in osveževalo. Medtem ko so mesta doživljala nepredstavljen padec, ko so ceste prerasli gozdovi, ko so zrasle meje med različnimi političnimi enotami, je bil menih pravzaprav človek, ki je najlažje premagoval razdalje v prostoru in času. Kljub *stabilitas loci* je vedno potekala živahna izmenjava med opatijami; in ravno prek knjig se je odvijal tudi stik s preteklostjo, njenim vedenjem in izkustvom.

2 Mesto in pomen samostanske knjižnice

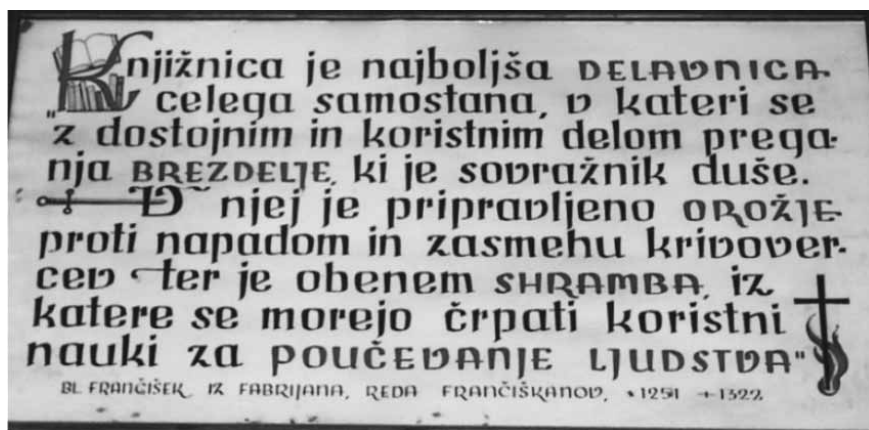
Če je bil sredi egiptovskega samostana postavljen dobro varovan stolp za skladiščenje žita, pa je v srednjeveškem evropskem samostanu sredi samostana štrlel k nebu stolp knjižnice in skriptorija (ta tudi zaradi praktičnega razloga, zaradi razsvetljave, da je čim več časa lahko prejemal sončno svetlobo).

Umberto Eco je v *Imenu rože* na zgodovinskih virih utemeljeno (že Pahomij, Vodilo 101) pokazal vlogo meniha knjižničarja. Kdor je odpiral ali zapiral pot do knjig, je hkrati odpiral in zapiral pot do znanja, pot v svet, slednjič tudi v večnost. S tem je imel malodane oblast tudi nad dušami. Knjižnica je bila namreč ob cerkvi in obednici ter kapiteljski dvorani najsvetejši prostor samostana, gotovo pa v njej ni bilo manj dragocenosti kot v cerkveni zakristiji.

Čemu je služila knjiga v samostanu? Ko je bila v fazi izdelovanja, je omogočala delo (*labora*) mnogim menihom: od tistih, ki so strojili pergament, prepisovali,

ilustrirali, do tistih, ki so jih vezali. Nekatere so bile namenjene za cerkev in bogoslužje (*ora*), druge so bile varno shranjene v knjižnici. Ko je ležala na polici, je bila v oskrbi knjižničarja. Njen glavni namen pa je seveda bil, da pride do bralca. Menih je ob delu moral poskrbeti tudi za molitev in za študij. In tu postaja knjiga nepogrešljiva. Teološka metoda v samostanu je predvidevala zlasti branje Svetega pisma in krščanskih avtorjev iz preteklosti, kar naj bi pomagalo k rasti v duhovnosti. To je bil čas kompilacij in epitomiranja, čas izbiranja najboljšega, kar je vredno predati prihodnosti. Zgled takega paberkovalca je, na primer, Beda Častitljivi (+745), ki se ni ganil iz svoje opatije Jarrow na sijajno osamljenem otoku, a je obvladal praktično vse možno znanje svojega časa, kot da bi prepotoval ves svet.

Samostanska knjižnica pa je živela in cvetela tudi, ko se je učenost že preselila v mesta: v katedralne shole in potem na univerze. Zanimivo, da prve univerze niso bile znane po kakih bogatih knjižnicah. So pa na njih delovali novi redovniki, tisti mestni, iz uboštenih redov, zlasti iz tistih dveh, ki sta ju ustanovila sv. Frančišek Asiški (+1226) in sv. Dominik (+1221). Čeprav so se odpovedali lastnini in rabi denarja, pa so knjige našle pot tudi v njihove samostane. Sprva je morda kazalo, da bodo ti redovi drugače zastavili svoje delo, manj intelektualno, a sta sv. Bonaventura (+1274) in sv. Tomaž Akvinski (+1274) odločno usmerila, prvi manjše brate, drugi pa dominikance, na pot študija in s tem knjige. Če so hoteli opravljati poslanstvo, za katero jih je potrdila Cerkev, so se morali nanj pripraviti tudi s študijem, ta pa ni bil možen brez knjižnic. In ravno skupnostni duh teh redov, ki ne poznajo osebne lastnine – in torej tudi ne lastne knjige, je na svojski način pospešil rast in pomen knjižnic, saj so te pripadale celotni skupnosti bratov, obenem pa je knjiga bila dosti bolj v »obtoku« kot bi bila v zasebni knjižnici (Slika 1).

Slika 1: Napis na vhodu v knjižnico frančiškanskega samostana v Ljubljani

3 Nekatere samostanske knjižnice na slovenskih tleh nekoč in danes

Tudi na Slovenskem so se ukoreninili tako meniški kot tudi ubožtveni redovi. S seboj so prinesli prve knjige in jih množili tudi na naših tleh. Raziskave prof. Golobove nam kažejo na bogato založenost naših kartuzij in cisterc, pa tudi frančiškanskih samostanov. Ko smo bili manjši bratje v Ljubljani še na današnjem Vodnikovem trgu, je v eni od prenov samostanskega kompleksa bila posebna pozornost posvečena tudi knjižnici, saj jo je Sigismund Škerpin (+1755) tako obogatil, da je zasenčila celo prvo poljavno ljubljansko knjižnico v škofijskem semenišču, ki je bilo prvi sosed tedanjega samostana (Svoljšak, 2009).

Slika 2: Pogled v knjižnico frančiškanskega samostana v Ljubljani

Ljubljanska frančiškanska knjižnica (Slika 2) je tedaj služila zlasti »generalnemu študiju«, kakor se je imenovala interna teološka visoka šola, ki je bila na

univerzitetni ravni, saj je podeljevala naziv generalnega lektorja, ki je lahko poučeval teologijo na vseh redovnih šolah, nižji »provincialni študij« pa tega naziva ni smel podeliti. Generalni študij je bil v Ljubljani od 1658, s kratko prekinitvijo 1679–85, do ukinitve redovnega visokega šolstva v času jožefinskih reform 1783. Ko so reforme počasi usahnile, se je obnovil tudi študij in se kasneje, ob ustanovitvi Univerze v Ljubljani, zli s semeniškim študijem v sedanjo Teološko fakulteto.

Na ta študij je bila odprta pot tistim, ki so se dobro izkazali na »filozofskem študiju«, za preostale je bil namenjen t. i. »moralni študij«, ki je usposabljal zgolj za spovednike in pridigarje. Provinca je namenila zdaj ta zdaj drugi samostan za posamezne študije, ljubljanski pa je bil razen v dobi prenavljanja samostana sedež generalnega (Špelič, 2010).

Ko je potem Jožef II. (+1790) selil redovnike, je nekdanji avguštinski samostan v špitalskem predmestju, danes na Prešernovem trgu, pripadel frančiškanom, ki so mu dobrih sto let po selitvi po ljubljanskem potresu prizidali nov trakt, katerega skoraj polovico obsega prav knjižnica. Zidovi – z ene strani ometani, z druge pa opaženi – in notranja lesena oprema dobro skrivajo močno strukturo železnih nosilcev in traverz. Njene police pa nosijo odtis še močnejšega dogajanja kar nekaj stoletij navzočnosti redovne skupnosti frančiškanov v naši prestolnici, navzočnosti, ki bi bila brez teh knjig bistveno bolj bleda in manj pomembna (Slika 3).

Ta nema priča bogatega dogajanja pa je danes ostala na videz brez vitalne funkcije. Ko je bila zgrajena in je bil fond vanjo na novo postavljen, seveda s kar nekaj praznimi policami, ki jih danes zaradi prirastka v fondu komaj najdemo, je to bila verjetno še knjižnica, ki je vsaj v svojem delu služila svojemu namenu: bratje iz samostana so prihajali vanjo po knjige, jih prebrali in jih potem vračali nazaj, da bodo lahko v branje še drugim. Dejstvo je, da kar nekaj knjig kaže lepa znamenja obrabe. Potem je doživela svoje dneve preizkušenj (razmetan in »izgubljen« listkovni katalog, ki ni bil nikoli do potankosti ponovno urejen; obiski »visokih gostov«, ki niso odhajali praznih rok, a jim je včasih glas vesti velel, da so anonimno vrnil, kar jim ni pripadalo, in to z nazaj vlepljenim izrezanim pečatom; grožnja z rušenjem in selitvijo v podzemlje, da bi lahko nad njo »ljudska« oblast in arhitekti povezali dva mestna trga) (Krajnc, 2000) in slednjič dočakala digitalni vek (Svoljšak, 2007). Njen fond sicer še vedno narašča, a se obiski bralcev iz domače hiše vedno bolj redčijo. Kakšna prihodnost se ji obeta?

Ali jo bo zdaj digitalni vek dokončno pokopal, pa ne le njo, ampak samostanske knjižnice nasploh? Ali ne bo ostalo za njo niti pest pepela, kakor je bilo že v Aleksandriji in marsikje drugje? Čemu samostan danes sploh potrebuje knjižnico? Ali ni to samo nepotrebno breme in prej ovira kot pripomoček?

Slika 3: Založene knjižne police v Ljubljanski frančiškanski knjižnici; nad prvima knjigama levo se vidi del železnega nosilnega ogrodja

Skušajmo odgovoriti na ta vprašanja s preprosto analizo sedanjega stanja in na vzorčnem primeru te knjižnice poiskati perspektive za njeno ohranitev in razvoj v novih okoliščinah, s tem pa bomo morda nakazali tudi njeno novo smiselnost. Prav osmislitev pa je vsekakor potrebna, če hočemo zasnovati kakršenkoli projekt za njeno revitalizacijo, ki naj bi bil uspešen.

Kot prvo: v samostanu ni več take množice prebivalcev, ki bi lahko brez težav delegirala enega ali celo dva brata, da se posvečata zgolj svetišču knjige. Nadalje: tempo življenja je prodril tudi skozi samostanske zidove in *otium* za branje knjig kakor da ne obstaja več. Sicer pa si v poplavi in dostopnosti tiskane besede lahko malodane vsak sam privoščiti tisto knjigo, ki jo potrebuje. Knjiga je postala potrošno blago, ki je zlahka dostopna in ni več tako dragoceno kot nekoč.

Knjižnica tako postaja odlagališče zapuščin pokojnih bratov in tudi vernikov, katerih sorodniki nočejo vreči proč starih verskih knjig, z njimi pa tako ali tako ne vedo kaj početi. In ker ni moči in časa za katalogizacijo, se jih pač odloži na neko polico. Vemo pa, kaj pomeni nekatalogizirana knjiga v knjižnici z več kot 70.000 enotami. In slednjič: ali ni skoraj vse, kar se človeku zahoče prebrati, dostopno tudi na svetovnem spletu, in to bistveno lažje dosegljivo na računalniškem zaslonu, kjer ni potrebno narediti niti koraka po samostanskem hodniku in še manj biti odvisen od dostopnosti, dobre volje in presoje, morda celo samovolje brata knjižničarja (Vključevanje, 2006).

Če hočemo v teh razmerah ohraniti knjižnico pri življenju, obstaja nekaj možnosti, vendar pa se mora spremeniti pogled nanjo. Lahko jo spremenimo v nekakšen intelektualni živalski vrt. To je prostor, kamor hodimo gledat navadne in nenavadne, nevarne in nenevarne, domače in tuje primerke, vedno pa v ne povsem pristnem okolju. Takšna muzejska knjižnica ni več knjižnica za bralca, ampak je paša za radovedne oči gledalca. Knjige v njej so namenjene občudovanju, ne pa branju. Urejenost polic je sterilna. Razsvetljava izumetničena, police in vitrine nasilno patinirane. Alarmi grozeči. V bistvu bi – če si dovolimo »biblioklastično« razmišljanje – zadoščale lepe starinske vezave, kot včasih v trgovinah s pohištvo, kjer so imeli na knjižnih policah stroporaste kocke v knjižnih platnicah. Šolske ekskurzije si potem podajajo kljuko take knjižnice, fotografije v turističnih vodnikih privabijo množice turistov, ki naredijo vsak po ducat digitalnih fotografij. Na tako knjižnico smo lahko morda celo ponosni, ker je lahko znana prek meja domovine. Skratka, knjige so v taki knjižnici kot kralj živali v kletki. Nenevarne. Nedotakljive. Dotikanje, božanje in krmljenje prek mreže prepovedano!

Knjižnica pa lahko tudi preraste v raziskovalni laboratorij za bibliologe, ki prihajajo kot nekdanji pustolovci v zlatokope, da presejejo na tone gramoza, da bi v njem našli nekaj zlatih zrn. Nekateri so pozorni na določen tip vsebine in iščejo literaturo z določenega področja, druge vsebina sploh ne zanima in iščejo samo določene tehnične posebnosti v izdelovanju knjig, spet tretje nagovarja zgolj umetniška vrednost ilustracij. Nekateri pa morda detektivsko iščejo zgolj dela svojega avtorja, npr. Kopernika in njegovo rariteto *O kroženju nebesnih teles* (Kham, 2010). Vsak išče svoj drobec, ki ga potem vključi v mozaik svojega raziskovalnega področja. Vsekakor gre tu za resne ljudi, ki vedo, zakaj so prišli v ta posvečeni prostor; in ko odhajajo, so bogatejši za nekaj najdenih drobcev. Končno pa tudi knjižnica ni v ničemer osiromašena od njih, ampak ji njihovo delo lahko pomaga vsaj k neki samozavesti in zavesti o koristnosti in potrebnosti, čeprav njihovi rezultati niso v isti smeri, kot so bili nameni prvih snovalcev knjižnic. Vsekakor je to v večji meri znamenje njene živosti kot pa tisto iz prejšnjega odstavka (Dolar, 2000; Vodopivec, 1999, 2000; Golob, 2002; Svöljšak, 2003, 2006; Ogrin, 2009; Južnič, 2008, 2009a, 2009b).

To dokazuje, da samostanska knjižnica le ni tako odvečen in nekoristen prostor, ampak da si zasluži pozornost in skrb za ohranjanje. V njej je namreč nabrana dediščina stoletij, ki se ji ne smemo odpovedati, čeprav morda ne razumemo v vsakem primeru, čemu bi lahko služila danes. Preveliki in radikalni posegi vanjo bi bili prej nezaželeni kot pa koristni. Potrebno je torej poiskati pravo mero vzdrževanja, ki knjižnici omogoči kolikor toliko normalno življenje. Poleg strokovnjakov si sme zaželeli tudi pogostejše obiske domačih iz samostana. Prav bi bilo, da bi nova katalogizacija napredovala in bi s tem knjižnica postajala vedno bolj funkcionalna. In kot si vsak samostan dandanes ne more več privoščiti, da bi vse interne službe opravljali njegovi člani, tako bo veljalo tudi za knjižnico, da bo namreč zanjo lahko skrbel zunanji ustrezno usposobljeni sodelavec.

Ali torej zdaj samostanska knjižnica po poldrugem tisočletju obstoja res izgublja svoje staro mesto, svojo nekdanjo osrednjo vlogo v samostanu? Sodobni čas je namreč s svojo tehnološko revolucijo močno spremenil tudi navade v samostanu. Nimam gosjega peresa in pergamenta pred seboj, ko pišem te vrstice, ampak tipkovnico in ekran. In stroj, ki je pred menoj, v svojem elektronskem drobovju nosi tudi na stotine knjig. O nekaterih med njimi naša samostanska knjižnica lahko le sanja (samo pleterska kartuzija in obe knjižnici Teološke fakultete imajo na policah *Cursus completus Patrologiae*, ki ga ravno ta hip pobiram s spleta), nekatere pa so tudi take, da so po srečnem spletu okoliščin že davno priromale vanjo v papirnati obliki (npr. študijska izdaja večjezične Biblije, Avguštinova dela). Priznam pa, da jih je enostavneje listati in prebirati na zaslonu, čeprav pod prsti ne šušti star papir s prav posebnim vonjem.

4 Zaključek

Gospod Gutenberg je pred pol tisočletja po eni strani zadal udarec samostanskim knjižnicam, ko je naredil knjigo dostopnejšo ljudem, a s tem ni uničil samostanske knjižnice. Še povečal jo je, čeprav je po njegovi zaslugi knjiga dobila dostop še marsikam, kamor prej ni mogla priti. Mar nismo priča analogni, le hitrejši spremembi tudi danes, ko prodira digitalizacija na vsa področja? Gutenberg ni zamenjal vsebine, ampak je isto vsebino naredil bolj dostopno, ko je poenostavil izdelavo knjige. Bralec pa je pred njim in po njem moral vzeti knjigo v roke in jo predelati. Tudi digitalna knjižnica potrebuje bralca, človeka, ki ljubi besedo, jo razume in zna delati z besedami iz preteklosti. Potem pa niti ni tako bistveno, ali je to pergamentni rokopis, tiskana ali digitalizirana knjiga. V bistvu nova oblika zgolj daje knjigi še več možnosti za njeno razširjenost in omogoča nove načine branja.

Prav zato mislim, da še ni treba zapeti rekviema samostanski knjižnici, čeprav se ji godi toliko neprijetnih reči. V bistvu pa poteka nova gutenbergzacija. Torej želim knjižnici trojno alelujo velikonočnega jutra: najprej da bi ostala odprta za vse strokovnjake, ki bodo v njej iskali in našli predmet svojih raziskav; potem, da bi vanjo našli pot samostanski prebivalci in v njej našli duhovne zaklade stoletij; in slednjič, da bi se času primerno prerodila v novejšo, dostopnejšo digitalne oblike. Želim pa ji s tem seveda tudi bralcev, to je ljudi, ki bi v davnih časih ne mogli niti sanjati o knjižnici, zdaj pa jo imajo lahko tudi v svojih malih domovanjih. Odpadel je samo brat knjižničar, ki je lahko strogo delil in nadzoroval pota knjig. Čeprav je videti, da digitalizacija ogroža klasično samostansko knjižnico in jo dela odvečno, pa menim, da ji digitalizacija ne bo zadala smrtno rane, ampak bo konec koncev samo omogočila, da bralec pride do svoje knjige na enostavnejši način. Tisto, čemur je nekoč služila le samostanska knjižnica, se je zdaj »demokratiziralo«, sama knjižnica pa se bo razširila in ne bo več omejena na sicer obsežen prostor v samostanu, ampak bo v elektronski obliki prišla blizu ne le samostanskim, ampak tudi drugim bralcem.

Kot tisk ni uničil rokopisne dediščine, tako tudi digitalizacija ne bo klasičnih oblik knjige in knjižnic. Še vedno pa bo knjigo treba prebrati, s pergamenta, papirja ali zaslona. In dokler bodo na svetu bralci in samostani, bodo tudi samostanske knjižnice! V samostanih in drugod! Ali ni prav Frančišek Asiški rekel, da je ves svet njegov samostan?

Viri podatkov

1. **Atanazij, Antonovo življenje** = Athanase d'Alexandrie. (1994). *Vie d'Antoine*. Paris: Cerf.
2. **AP** = Cotelier, J. B. (Ur.). (1864). *Apophthegmata Patrum*. Parisiis: P. Migne.
3. **Benedikt, Vodilo** = Hanslik, R. (Ur.). (1960). *Benedicti Regula*. Vindobona: Hoelder-Pichler-Tempsky.
4. **Guy** = Guy, J.-C. (Ur.). (1993). *Les apophthegmes des Peres*. Paris: Cerf.
5. **Hieronim, Pisma** = Hilberg, I. (Ur.). *Hieronymus, Epistulae 1-17*. (1996). Vindobonae: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften.
6. **N** = F. Nau (Ur.). (1907-1914). *Histoires des solitaires Égyptiens. Apophthegmes des saints vieillards. Revue de l'Orient Chrétien*. Dosegljivo tudi na: <http://ia700408.us.archive.org/15/items/ApophthegmesDesPresDuDsertcoislin126/ApophthegmesDesPresDuDsertNau.pdf>
7. **Pahomij, Vodilo** = Hieronymi. (1883). *Opera omnia t. II*. Parisiis: J.-P. Migne. Stolpci 61-86.

8. VS = Rosweyde, H. (1860). *Vitae patrum: de vita et verbis seniorum libri X. historiam eremiticam complectentes*. Parisiis: J.-P. Migne.

Navedeni viri

1. Brown, P. (2001). *Augustine of Hippo: a biography*. Berkeley, Los Angeles: University of California.
2. Cain, A. in Lössl, J. (2009). *Jerome of Stridon: his life, writings and legacy*. Farnham: Ashgate.
3. Dolar, J. (2000). Knjižnica frančiškanskega samostana v Ljubljani. V S. Kranjc (Ur.), *Frančiškani v Ljubljani: samostan, cerkev in župnija Marijinega oznanjenja* (str. 433–447). Ljubljana: Frančiškanski samostan.
4. Golob, N. (2002). Kadelne iniciale v dveh volumnih frančiškanskega graduala. *Zbornik za umetnostno zgodovino*, 38, 152–183.
5. Južnič, S. (2008). Prvih 800 let frančiškanskega vakuuma za Slovence: ob 800-letnici frančiškanskega reda v letu 2009. *Vakuunist*, 28 (3), 22–31.
6. Južnič, S. (2009a). *Prirodoslovje med manjšimi brati na Slovenskem*. Ljubljana: Založba Brat Frančišek.
7. Južnič, S. (2009b). Prvih 800 let frančiškanske kemije za Slovence: ob 800 letnici frančiškanskega reda v letu 2009. *Acta chimica slovenica*, 56 (1), S3-S18. Dostopno tudi na: <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-FCUCWK31/58362897-1e9e-46da-95ed-485f33443078/PDF>
8. Kham, B. (2010). *Kopernik na Slovenskem*. Pridobljeno 8. 12. 2011 s spletne strani: http://www.astronomija2009.si/index.php?option=com_content&view=article&id=406:koprnik-na-slovenskem-v-kopru&catid=45:aktualna-ob-vestila&Itemid=67
9. Krajnc, S. (Ur.). (2000). *Frančiškani v Ljubljani*. Ljubljana: Samostan in župnija Marijinega oznanjenja.
10. Ogrin, M. (2009). Baročni frančiškanski pisatelj Anton Brešan (1638–1708). *Slavistična revija*, 57 (4), 555–562.
11. Mandac, M. (1995). *Sveti Jeronim Dalmatinac*. Makarska: Služba Božja.
12. O'Donnell, J. J. (1979). *Cassiodorus*. Berkeley: University of California. Pridobljeno 20. 11. 2011 s spletne strani: <http://www9.georgetown.edu/faculty/jod/texts/cassbook/toc.html>
13. Svolfšak, S. (2003). Membra disiecta: iz sklopa knjižnih vezav 17., 18. in 19. stoletja v knjižnici frančiškanskega samostana v Ljubljani. *Knjižnica*, 47 (1–2), 131–145.

14. Svoltjšak, S. (2006, 2. december). Naključja po Koperniku: Kopernikovo delo *De revolutionibus orbium coelestium libri VI* v knjižnici Frančiškanskega samostana v Ljubljani: novo odkritje. *Delo*, 279, 19.
15. Svoltjšak, S. (2007). *Knjižna zbirka p. Žige Škerpina (1689–1755) v ljubljanskem frančiškanskem samostanu*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
16. Svoltjšak, S. (2009). *Knjižna zbirka p. Žige Škerpina (1689–1755)*. Pridobljeno 20. 11. 2011 s spletne strani: <http://memoriascripta.nuk.uni-lj.si/zbirke/index.php?id=62>.
17. Špelič, M. (2010). Visoko šolstvo v redu manjših bratov od ustanovitve vikarije – province sv. Križa do ustanovitve Univerze v Ljubljani. *Acta ecclesiastica Sloveniae*, 32 (32),199–270.
18. *Vključevanje cerkvenih knjižnic z redkimi knjigami v COBISS. Frančiškanski samostan Ljubljana*. (2006). Pridobljeno 8. 12. 2011 s spletne strani: http://home.izum.si/izum/delavnice/cerkvene_knjiznice_in_COBISS/ljubljana_2.asp
19. Vodopivec, J. (1999). Srednjeveških rokopisne vezave. *Knjižnica*, 43 (4), 101-116.
20. Vodopivec, J. (2000). *Vezave srednjeveških rokopisov*. Ljubljana: Arhiv Republike Slovenije.

Dr. Miran Špelič, OFM, je predavatelj na Teološki fakulteti Univerze v Ljubljani in predstojnik Inštituta za patristične študije »Victorinianum«.

Naslov: Prešernov trg 4, 1000 Ljubljana

Naslov elektronske pošte: miran.spelic@guest.arnes.si